

Bruno Blueggel

Biblioteka Uniwersytecka w Greifswaldzie, Niemcy

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (EZB)

Opracowanie to stanowi streszczenie artykułów napisanych przez dr Evelinde Hutzler z Universitätsbibliothek Regensburg, a traktujących o powstaniu, zadaniach i planowanych kierunkach rozwoju *Elektronische Zeitschriftenbibliothek (EZB)* w bibliotece Uniwersytetu w Regensburgu. Niektóre z nich są **dostępne on-line w Internecie**, niestety jak dotąd tylko po niemiecku.

Powstanie i zadania *Elektronische Zeitschriftenbibliothek*

Elektronische Zeitschriftenbibliothek przekształciła się z pilotażowego projektu, który powstał w Bawarii w okresie od 1 listopada 1997 do 31 marca 1999 roku. Uniwersytet w Regensburgu i Biblioteka Politechniki w Monachium współpracowały w tym przedsięwzięciu. Celem projektu było wspólne zarządzanie bazą czasopism elektronicznych i udostępnianie ich na wspólnych stronach WWW.

Z czasem projekt znacznie się rozrósł. Ponad 130 krajowych i zagranicznych bibliotek zgłosiło swój udział w przedsięwzięciu, oferując ponad 8300 tytułów, z których 900, to czasopisma publikowane jedynie w postaci elektronicznej. Do ponad 1900 z tych czasopism dostęp jest wolny.

Każda z uczestniczących instytucji może sama zarządzać tymi czasopismami, na które ma licencje, a także może dołączać swoje wskazówki dotyczące korzystania z nich. Oferuje się czasopisma dostępne w prenumeracie, a także te, do których dostęp jest wolny. Należy spełnić jedynie dwa warunki:

1. EZB gromadzi jedynie czasopisma naukowe gwarantujące wysoki poziom.
2. Musi być zapewniony dostęp do pełnych tekstów artykułów, a nie jedynie abstraktów.

Formy dostępu

EZB gromadzi czasopisma elektroniczne, do których użytkownicy mają trzy różne formy dostępu. Są one sygnalizowane w sposób następujący:

wolny dostęp do wersji pełnotekstowych dla wszystkich użytkowników w Internecie;

wersja pełnotekstowa tylko dla prenumeratorów danego czasopisma elektronicznego (np. zarejestrowanych czytelników tej biblioteki);

wersja pełnotekstowa nie zaprenumerowana dla danej biblioteki, ale oferowane są spisy treści lub abstrakty, czy też zakup artykułów.

Użytkownicy mogą wyszukiwać czasopisma na trzy sposoby:

1. wyszukiwanie rzeczowe w wykazach posortowanych według haseł przedmiotowych podanych przez bibliotekę katalogującą czasopisma przy wprowadzaniu tekstu;
2. wyszukiwanie alfabetyczne - wszystkie czasopisma są uszeregowane alfabetycznie;
3. wyszukiwanie według następujących kryteriów: tytułu, hasła przedmiotowego, ISSN, nazwy wydawcy...

Te trzy formy dostępu mogą być przystosowane do potrzeb użytkownika.

Ponadto jest też interfejs do umieszczania propozycji dotyczących nowych tytułów.

Dla użytkowników mających czynny dostęp zapewniona jest funkcja obsługi przyjęcia nowego tytułu do *EZB* oraz osobna funkcja umożliwiająca uzyskanie dla swojej biblioteki dostępu do już zarejestrowanych tytułów. Jeśli dany tytuł jest już udostępniony bibliotece, to wtedy jest to sygnalizowane żółtym światłem.

Dostęp do **interfejsu** przeznaczonego do wprowadzania nowego tytułu do *EZB* jest możliwy poprzez ścieżkę dostępu. Obowiązkowe jest jedynie wypełnienie wytłuszczonych ramek (tytuł, pole specjalne, typ). Dostęp rzeczowy jest generowany poprzez temat (*Fachgebiete*). Można podawać kilka haseł przedmiotowych. Wypełnienie wszystkich pozostałych ramek nie jest konieczne. Można to zrobić później.

Można przejść już istniejący tytuł dla potrzeb swojej biblioteki w następujący sposób:

1. **krok** - wybrać czasopismo elektroniczne;
2. **krok** - wypełnić pole pliku "read me" oraz adres URL tego czasopisma.

Plik "read me" zostanie zachowany w lokalnej sieci danej biblioteki. Są tam wskazówki dotyczące form dostępu, warunków użytkowania ustalonych przez wydawców, linków do wydawców oraz inne informacje.

Jeśli plik "read me" ma hasła dostępu do czasopism, do których niezbędna jest autoryzacja, to strona ta powinna być przechowywana w zabezpieczonej sieci Intranet danej biblioteki.

Dane magazynowane są w relacyjnej bazie danych. Wprowadzanie nowych oraz aktualizowanie istniejących informacji odbywa się za pomocą interfejsu WWW opisanego powyżej.

Funkcja zarządzania ma też interfejs statystyczny, tak więc bardzo łatwo jest uzasadnić przydatność zbiorów czasopism elektronicznych w danej bibliotece.

Biblioteka będąca aktywnym użytkownikiem wspólnych zasobów czasopism elektronicznych otrzymuje prawa dostępu do funkcji administracyjnych tej bazy. Są to uprawnienia do przejmowania nowych tytułów lub tych czasopism, które inne biblioteki zgłosiły do Elektronische Zeitschriftenbibliothek.

Połączenie *EZB* z istniejącymi już bazami współpracujących instytucji.

Począwszy od lat 70, czasopisma ze zbiorów dużych bibliotek niemieckich były wprowadzane do bazy czasopism *Zeitschriftendatenbank (ZDB)*. Były one przekazywane ze wspólnej bazy do regionalnych systemów bibliotecznych i dlatego są teraz dostępne w katalogach OPAC tych bibliotek (jest też odpowiednia adnotacja w bazie czasopism). Obecnie wprowadzane będą nie tylko czasopisma tradycyjne, ale także elektroniczne (zgodnie z zasadami obowiązującymi dla wydawnictw ciągłych).

EZB jest dołączona do Regionalnej Bawarskiej Sieci Bibliotecznej jako niezależna biblioteka "wirtualna". W ten sposób można uwzględnić w niej, w regionalnym OPAC-u, lokalizacje bibliotek lokalnych. Od lokalnego rekordu, tak zwane drzwi frontowe prowadzą do *EZB*. Połączenie uzyskuje się za pomocą ISSN-u. Na stronie "drzwi frontowych" można zobaczyć, która biblioteka ma bezpośredni dostęp do poszukiwanego czasopisma.

Oczywiście URL mógłby być także podany bezpośrednio w regionalnym OPAC-u, gdyż użytkownik spodziewa się, że znajdzie wszystko w tym katalogu. Dlaczego więc wybrano okreśną drogę? Opisowe katalogowanie czasopism do bazy *Zeitschriftendatenbank* jest przedsięwzięciem na szeroką skalę. Ponadto aktualizowanie katalogu sieci regionalnej, z wykorzystaniem danych wziętych z *Zeitschriftendatenbank* nie odbywa się w czasie rzeczywistym. Powoduje to opóźnienia, które są nie do przyjęcia w przypadku tak szybko zmieniającego się medium jak czasopisma elektroniczne. Zmiana surfujących, konsorcjów oraz zmiany w zasadach pobierania opłat przez wydawców, muszą spotkać się z szybką reakcją ze strony bibliotek. *EZB* ma niewątpliwie o wiele prostszą strukturę i w związku z tym jest o wiele bardziej elastyczna niż baza czasopism *ZDB*. Można szybko i bez problemu zmienić formy dostępu. Nie potrzeba zmieniać danych wprowadzanych do katalogu *Zeitschriftendatenbank*, ponieważ link na "drzwiach frontowych" nie zmienia się; jest to stały URL (phtml).

Projekt opracowany we współpracy z *Siecią Bawarską* spełnia następujące istotne kryteria:

- zapewnienia wysokie standardy katalogowania, takie same, jak w przypadku czasopism drukowanych;
- ściśle współpracuje ze wspólną bazą czasopism *Zeitschriftendatenbank (ZDB)* ;
- zmniejsza nakład pracy, dzięki racjonalnym rozwiązaniom technicznym ;
- daje możliwość zastosowania projektu w przypadku zasobów o charakterze monograficznym.

Planowany dalszy rozwój *Elektronische Zeitschriftenbibliothek*

Cele projektu, sponsorowanego przez *Deutsche Forschungsgesellschaft (Niemieckie Towarzystwo Naukowe)*, nad którym prace rozpoczęły się na początku 2000 roku, są następujące:

Współpraca w tworzeniu funkcji wyszukiwania artykułów

Do tej pory czasopisma elektroniczne były rejestrowane zgodnie z klasyfikacją rzeczową, według hasła przedmiotowego, wyszukiwania słowa kluczowego na poziomie tytułu czasopisma. Oznacza to, że do tej pory można było wyszukiwać tytuły czasopism, a nie było możliwości wyszukiwania artykułów.

Zmieni się to po wprowadzeniu nowego projektu, dzięki pracom nad następującymi dwoma funkcjami:

- Powiązanie już istniejących danych bibliograficznych dotyczących artykułów przekazanych przez wydawcę z tytułem czasopisma *EZB*.

W tym celu skorzystano w okresie próbnym z serwisu wydawniczego Instytutu Fizyki o nazwie *STACKS*. Dane dotyczące 34 czasopism elektronicznych zostały przesłane za pomocą programu FTP i powiązane z danymi z *EZB* poprzez ISSN. Dzięki temu można prowadzić wyszukiwania według autora, słowa kluczowego lub tytułu artykułu. Przewiduje się, że więcej wydawców będzie uczestniczyć w tym projekcie.

- Indeksowanie artykułów z *EZB* za pomocą automatycznego, pełnotekstowego indeksowania.

W przypadku wielu czasopism elektronicznych brak jest zorganizowanych zasobów danych bibliograficznych. Szczególnie odnosi się to do czasopism dostępnych on-line, opublikowanych przez organizacje non-profit, takie jak uczelnie i inne specjalne organizacje. Wersje pełnotekstowe tych czasopism są w wolnym dostępie. Pakiet oprogramowania *Harvest*, który został utworzony dla *Electronic Library* (ELib) z Osnabrück jest opracowywany dla projektu *EZB*, tak aby można było automatycznie indeksować pełnotekstowe wersje czasopism zawartych w *EZB*.

Podobnie jak w bibliotece Uniwersyteckiej w Osnabrück, pełnotekstowe indeksy do poszczególnych czasopism będą opracowane i przechowywane na serwerze dla *EZB*. Indeksy przydadzą się także do poszukiwań w innych bazach. Będzie to więc praca wymagająca również współdziałania z wieloma instytucjami. W trakcie prac nad projektem, wybrane czasopisma poddane zostaną testowi indeksowania na różnych poziomach. Począwszy od strony domowej danego czasopisma, poprzez spis treści i abstrakt, do wersji pełnotekstowej.

W przypadku dobrze opracowanych czasopism, osoba wyszukująca może zdecydować na jakim poziomie prowadzić wyszukiwania. Pomimo dużego nakładu pracy, procedura może być wykorzystana w przypadku czasopism często używanych, ale rzadko indeksowanych.

Pierwotny wzór funkcji rozszerzonego wyszukiwania artykułów w czasopismach elektronicznych został już zaprezentowany na targach książki we Frankfurcie.

Rozwój serwisów informacyjnych o nowościach wydawniczych

Innym usprawnieniem są serwisy informacyjne o wydawnictwach. Będą one tworzone i na bieżąco udostępniane użytkownikom, którzy otrzymają interesującą ich informację o tytułach czasopism i artykułów.

W pierwszym etapie będzie to informacja o tytułach czasopism. Użytkownicy *EZB* będą mieli możliwość odszukania nowych publikacji według ich tematyki. Dodatkowo będzie też możliwość uzyskania informacji o czasopismach, do których dostęp jest licencjonowany. Z funkcji tej będą mogli korzystać użytkownicy bibliotek, które mają dostęp do *EZB*. W następnym etapie serwisy informacyjne będą dotyczyć także artykułów.

Tworzenie interfejsu angielskiego

Obecnie większość zagranicznych użytkowników *EZB* pochodzi z innych niemieckojęzycznych krajów. W ramach projektu *DFG* powstanie interfejs angielski, aby także inne biblioteki miały ułatwiony dostęp do serwisów *EZB*. W szczególności będziemy chcieli zaspokoić potrzeby bibliotek Europy Środkowo-Wschodniej.

Interfejsy do wymiany danych z innymi serwisami elektronicznymi

W celu udostępniania danych innych serwisów, a także oszczędzenia pracy, utworzony zostanie interfejs do wymiany danych - dotyczy to katalogowania w *Zeitschriftendatenbank*. Do *EZB* utworzony ma być interfejs z MAB2, który zapewni możliwość wymiany danych bibliograficznych oraz lokalnych.

Ponadto zostanie utworzony inny interfejs do metadanych Dublin Core (DC). Dzięki temu interfejsowi, dane z *EZB* będą udostępniane za pomocą wyszukiwarek mających opcję wyszukiwania rzeczowego. Możliwa też będzie wymiana danych z CORC (Cooperative On-line Resource Catalog), należącej do OCLC.

Projekty pomogą - z pewnością - udoskonalić prace badawcze oraz indeksowanie artykułów publikowanych w czasopismach elektronicznych. Już przyczyniły się one do udoskonalenia niektórych baz. SilverPlatter udostępnia aktualnie interfejs ze swoich baz CD-ROM-owych (Medline, Biological Abstracts, Modern Language Association, i innych) innym serwisom, takim jak *EZB*. Połączenie odbywa się za pośrednictwem ISSN. Po zakończeniu prac, w bazie SilverPlatter, po naciśnięciu klawisza utworzony zostaje link do *EZB*, aby można było sprawdzić, czy dane czasopismo jest tam dostępne (odnosi się to też do *Gemeinsamen Bibliotheksverbund, GBV*).

Wszystkie powyższe projekty funkcjonują i widać, że EZB rozwija się szybko w dwóch kierunkach:

1. Ilościowym - nie tylko rosnąca ilość bibliotek współpracujących, ale także użytkowników korzystających z dostępu do EZB.
2. Jakościowym - zmienia się interfejs EZB, z serwisu nastawionego na wyszukiwanie tytułów czasopism, na taki, który oferuje dostęp do pełnych tekstów artykułów.

Współpraca EZB z partnerami międzynarodowymi przyczyni się także do zwiększenia jakości zbiorów czasopism. Mam nadzieję, że wiele polskich bibliotek będzie miało w tym swój udział.

Pierwotny adres: <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/blueggel.html>

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (EZB) / Bruno Blueggel// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. Bożena Bednarek-Michalska - Nr 1/2001 (19) styczeń. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2001. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2001/19/blueggel.php>. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187